

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Första kammaren.

Nr 4.

Tisdagen den 24 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Akerman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 13, med förslag till sjömanslag och till lag om ändring i vissa delar av sjölagen.

Justerades protokollen för den 18, 20 och 21 innevarande januari.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att statsrådet *Richard Sandler*, som insjuknat i akut influensa (influenza acut.), är oförmögen att tillsvidare deltaga i riksdagsarbetet, intygas härmed på heder och samvete.

Stockholm den 24 januari 1922.

Edv. Laurent,
Leg. läkare.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets memorial nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Svensson, Isak*, och herr *Andersson, Albin*, väckta motionen, nr 58, om användande av visst belopp utav krigsförsäkringskommissionens överskottsmedel till bildande av en skaderegleringsfond för Bohusläns fiskareförening för sjöförsäkring.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets memorial nr 1.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 1, i anledning av remiss från första kammaren av väckt motion angående byggande av lämpligt antal vågbrytare å ön Hasslö i Blekinge skärgård.

Utskottets hemställan bifölls, och ifrågavarande motion hänvisades till statsutskottet.

Efter föredragning av den vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionen hänvisades densamma till behandling av lagutskottet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 83, av herr *von Sydow*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten;

nr 84, av herr *Sederholm* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten; samt

nr 85, av herr *Andersson, Karl Andreas*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,13 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 25 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare häradskrivare *A. Rooth*, Ljungby, på grund av sjukdom (*Influenza epidemica*) tills vidare är förhindrad att bevista riksdagens sammanträden, intygas härmed på heder och samvete.

Ljungby den 23 jan. 1922.

John Löthberg,
Provinsialläkare.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 16, angående ändrade tjänstledighetsavdrag för viss militär personal.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 1, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna.

Punkten 1.

Det vilande grundlagsändringsförslaget antogs.

Punkten 2.

Denna punkt innehöll följande vid 1921 års riksdag jämlikt § 64 riksdagsordningen såsom vilande antagna förslag till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

Grundlagsändringsförslag rörande det s. k. värnpliktsstreetet.

(Nuvarande lydelse:)

§ 16.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugutvå års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av:

- a) den, som står under förmynderskap eller

    som är i konkurstillstånd;

- b) den, som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;

- c) den, som är från valrätten utesluten på grund av ådömd straffpåföljd;

- d) *värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången av sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsövningar.*

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

(Föreslagen lydelse:)

§ 16.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugutvå års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av:

- a) den, som står under förmynderskap eller

    som är i konkurstillstånd;

- b) den, som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;

- c) den, som är från valrätten utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
det s. k. värn-
pliktsstrecket.
(Forts.)

Herr Clason: Då grundlagen föreskriver, att förslag till ändringar i grundlagarna skola vid två riksdagar behandlas, är det självklart, att den förutsätter en dubbel prövning av förslaget. Jag skall därför tillåta mig att också nu yrka avslag på det föreliggande förslaget. Det avser, som kammaren behagade finna, att ur grundlagen skulle uteslutas den föreskrift, som för närvarande finnes där, att den person, som skolkar från honom åliggande värnpliktsövningar, icke skall äga utöva politisk rösträtt — naturligtvis till dess han har fullgjort sin skyldighet. Jag betonar, att bestämmelsen uteslutande gäller sådana, som hava försummat sin skyldighet, och icke, som någon vid sista riksdagen trodde, även sådana, som av exempelvis samvetsbetänkligheter, familjeförsörjning eller andra skäl hava erhållit befrielse från eller uppskov med sin värnpliktstjänstgöring. Med dessa har bestämmelsen alls intet att skaffa, utan de äro i fullt åtnjutande av sin politiska rösträtt. Bestämmelsen drabbar uteslutande sådana, som hava uraktlåtitt att fullgöra sin skyldighet.

Jag vet nu, att man mot bestämmelsen vill säga, att den är ganska säregen för Sverige. Man skulle nog något kunna diskutera den frågan; i varje fall är det så, att sambandet mellan värnplikt och medborgarrätt har mycket uråldriga traditioner i världen. Jag skall emellertid lämna den saken alldeles å sido. Men när föreskriften dock i alla fall vilar på en enligt min tanke riktig och billig princip, vad gör det då, om vi skulle vara enastående om den? Den är dessutom införd i vår grundlag med synnerligen allmän anslutning. Upphovet är, om jag icke tager miste, den skrivelse vid 1900 års riksdag, då riksdagen som slutpunkt för rösträttsfrågans lösning pekade på den allmänna rösträtten i stället för de dittills gjorda försöken att komma fram med successiv nedsättning i de dåvarande censursbestämmelserna. I den skrivelsen påpekade också utskottet betydelsen av vissa garantier och bland andra då den om att ett villkor för rösträtt skulle vara fullgörandet av värnplikt, försämitt man icke erhållit befrielse från eller uppskov med densamma. Om jag icke misstager mig, var skrivelsens formulering på denna punkt just verkställd av andra kammaren och av alldeles precis innebörd, som bestämmelsen sedan har haft. Sedan dess fanns bestämmelsen i flertalet av de större förslag i frågan, genom vilka denna sak förts fram. Jag skall icke nu erinra om förslag från högern eller de moderata. Men jag tillåter mig påpeka, att bestämmelsen fanns i herr Sixten von Friesens rösträttsförslag vid 1902 års riksdag d. v. s. det liberala samlingspartiets. Den fanns i herr Staafts motion i samma fråga — också framburen å partiets vägnar — vid riksdagarna 1904 och 1905 och var med i hans eget regeringsförslag år 1906 samt i den av honom framlagda motionen 1907 — alltid utan några som helst invändningar mot dess berättigande. Bestämmelsen blev så omsider genomförd vid rösträttsreformen 1909. Men icke nog därmed, den återfanns också i den liberal-socialistiska regeringens på grund av författningsöverenskommelsen år 1918 framlagda stora författningsreform vid 1919 års riksdag, vilken som bekant definitivt antogs först vid sist-

lidna års riksdag, och vars övriga bestämmelser i denna punkt hava bibehållits. Dessa erinringar om bestämmelsens historiska tillkomst visa, vilken allmän anslutning densamma har åtnjutit, vilket icke varit möjligt, om man icke hade betraktat den som rimlig, rättfärdig och billig.

När man då i grundlagen har en så rimlig och billig föreskrift, är ett uteslutande ur grundlagen för mig icke någonting annat än ett tecken på att man på detta område vill premiera slarv och försumelse. Jag kan i viss mån förstå oppositionen mot vissa av de andra kvarstående rösträttsstrecken. Det kan i vissa av dessa fall sägas vara fråga om en diskvalifikation, som inträder på grund av vissa olyckliga omständigheter, sådana, som kunna föranleda omyndighetsförklaring, konkurstillstånd, fattigvårdsförsörjning o. s. v. Här är dock icke fråga om något sådant, utan här är uteslutande fråga om den rena försummelsen av en skyldighet mot samhället.

Jag tillåter mig att yrka avslag.

Herr Thulin: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till det föreliggande grundlagsändringsförslaget. Till stöd för detta får jag erinra om de motiv, som angåvos av förra årets konstitutionsutskott, då konstitutionsutskottet tillstyrkte förslaget om borttagande ur riksdagsordningen av värnpliktsstrecket. Konstitutionsutskottet fattade sig då mycket kort och erinrade om att värnpliktsstrecket infördes i vårt land på grund av att man vid antagandet av 1907—1909 års rösträttsreform i följd av särskilda politiska förhållanden ansåg sig böra sammankoppla frågorna om fullgjord värnpliktskyldighet och medborgarrätt. Jag vill understryka, att utskottet framhöll, att detta skedde på grund av särskilda politiska förhållanden. Jag kan icke se, att dessa politiska förhållanden numera föreligga, och med hänsyn härtill finnas därför icke några skäl för att bibehålla detta rösträttsstreck.

Utskottet framhåller också vidare, att någon motsvarighet till detta värnpliktsstreck finnes icke i något annat land. Detta har också framhållits av den föregående ärade talaren, konstitutionsutskottets ordförande. Han sade, att värnpliktsstrecket var något för Sverige säreget, men han tillade: "Vad gör det då, om vi skulle vara enastående bland andra länder här i världen." Jag skulle mot det vilja göra en motfråga: Varför skulle vi vara enastående i detta avseende, då det icke kan anföras något särskilt kraftigt skäl, varför vi skulle vara enastående?

Utav utskottet framhålls också, att det icke längre finnes några bärande skäl för streckets bibehållande. Inga sådana skäl kunna heller påvisas. "Den förseelse, som det bristande fullgörandet av värnpliktskyldigheten utgör, bör visserligen beivras", säger utskottet — i detta hänseende tyckas såväl den föregående ärade talaren som förra årets konstitutionsutskott vara ense. Men utskottet tillägger, att det icke är lämpligt, att något sådant sker genom avstängandet från utövningen av den viktigaste medborgerliga rättigheten. Den politiska rösträttslagsstiftningen är onekligen icke det rätta området för vidtagandet av åtgärder, som syfta till bättre fullgörande av värnplikten, och det fram-

Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
det s. k. värn-
pliktsstrecket.
(Forts.)

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
det s. k. värn-
pliktsstreet.*
(Forts.)

står särskilt sedan rösträtt för kvinnor införts. Med hänsyn därtill ansåg förra årets konstitutionsutskott, att hållbara motiv icke kunde anföras för ett bibehållande av detta streck. Den ståndpunkt, som förra årets konstitutionsutskott hävdade, gillades av denna kammare med 63 röster mot 48.

Jag kan icke se, herr talman, att det sedan förra årets riksdag har tillkommit några skäl eller omständigheter, som kunna föranleda någon ändring i den ståndpunkt, som denna kammare intog; och jag tillåter mig på grund därav, herr talman, att yrka bifall till det föreliggande grundlagsändringsförslaget.

Herr Clason: Det föreföll mig, som om den föregående ärade talaren tog sin uppgift något lätt, då han ville framhålla, att vi, som yrka kvarstående i grundlagen av en bestämmelse, som dock utgör ett understrykande av principen, att rättigheter inom samhället förutsätta, att man mot samhället fullgör skyldigheter, vilka man mycket väl kan fullgöra, — att, säger jag, vi skulle vara bevisskyldiga i detta fall. Det är denna princip i grundlagen, som vi hålla på, och den, som vill ha bort den, har att bevisa nyttan därav. Det vore en helt annan sak, om den icke stod där, och vi yrkade på dess genomförande; då vore vi bevisskyldiga. Nu står den där, och borttages den, så blir det en premiering av uraktlåtenheten.

Naturligtvis står däremot bestämmelsen icke där, därför att man skulle använda den som någon slags metod att utkräva fullgörandet av värnpliktskyldigheten. Uppfattar någon bestämmelsen på detta sätt, innebär det en fullständig förväxling av två skilda saker. Den står för att markera den princip, varom jag har talat. Den är ur den synpunkten insatt, och ur den synpunkten synes det mig, att det icke förefinnes något som helst skäl, varför den icke skulle stå kvar.

Huruvida den numera är för Sverige aldeles enastående, skall jag lämna därhän. Jag har emellertid hört sägas, att det finnes främmande länder, där t. ex. de, som tillhöra den aktiva krigstjänsten, äro suspenderade från rösträttens utövande.

Herr Klefbeck: Herr talman! Såvitt jag fattade, gjorde den ärade ordföranden i konstitutionsutskottet sig skyldig till samma fel, som han förebrädde herr Thulin, nämligen att han var alltför lättvindig i sin bevisföring. Han anförde en allmän sats, som nog gillas av oss alla, att rättigheter och skyldigheter böra svara mot varandra. Därav följer dock icke på förhand, att i detta speciella fall en given rätt, medborgarrätten, motsvaras av en viss skyldighet, den att deltaga i utbildningen för fosterlandets försvar. I detta avseende menar jag, att den ärade ordföranden i utskottet brast i bevisföringen. Det enda, som jag kunde finna, han har sagt i det stycket, var i hans första anförande, då han antydde, att den där sammankopplingen förekommit i en hel massa förslag, som förelegat för ändring av ifrågavarande grundlags-

paragraf. Men jag vill bara gentemot detta framhålla, att detta s. k. streck icke är det enda, mot vilket anmärkningar under årens lopp ha rikats, och ehuru strecken hava försvarats gång efter gång, hava icke angreppen mot dem därför minskats. Tvärtom har utvecklingen under de senare åren alldeles givet gått i den riktningen, att dessa streck hava borttagits ur grundlagen. Det mest lysande beviset på att riksdagen icke är sinnad att vidmakthålla sammankopplingen mellan medborgarrätt och fullgjord värnplikt är ju det, att riksdagen praktiskt taget har beviljat medborgarrätt åt alla Sveriges kvinnor.

*Grundlags-
ändringsför-
slag rörande
det s. k. värn-
pliktsstreckel.
(Forts.)*

Sedan vände sig ordföranden i utskottet emot den uppfattningen, att man kunde betrakta vägrad rösträtt på grund av försummad värnplikt som något slags straff, och han ville icke medgiva det berättigade i en sådan synpunkt. Jag är glad åt, att han uttalade detta; men jag vädjar till kammaren, om icke förhållandet faktiskt ändå blir sådant, att den, som icke har fullgjort sin värnplikt, straffas på det antydda sättet, att han berövas sin medborgarrätt.

Då för övrigt, såvitt jag kunnat finna, dessa skäl, som nu anförts, redan föregående år underkändes av riksdagen, kan jag icke finna någon anledning, varför kammaren nu skulle frånträda sin föregående ståndpunkt endast därför att skälen upprepas; och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det vilande grundlagsändringsförslaget.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på antagande av det i den nu föredragna punkten införda vilande grundlagsändringsförslaget samt vidare på dess förkastande; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det i punkten 2 av konstitutionsutskottets memorial nr 1 införda vilande grundlagsändringsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 42.

Punkten 3.

Denna punkt innehöll följande vilande förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen samt §§ 1 och 38 riksdagsordningen.

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.*

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

(Nuvvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Regeringsformen.

§ 49.

Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter riksdagen. Den fördelas i två kamrar, vilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och särskild av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag stadga. Kamrarna äga i alla frågor lika behörighet och myndighet; skolande riksdagen i kraft av denna grundlag sammankomma till lagtima möte varje år den 10 januari, eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter; Konungen dock obetaget att emellan lagtima riksdagar, urtima riksdag sammankalla.

Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranlett riksdagens sammankallande eller av Konungen eljest för densamma framläggas, så ock vad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

§ 49.

1:o. Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter riksdagen. Den fördelas i två kamrar, vilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och särskild av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag stadga. Kamrarna äga i alla frågor lika behörighet och myndighet; skolande riksdagen i kraft av denna grundlag sammankomma till lagtima möte varje år den 10 januari, eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter; Konungen dock obetaget att emellan lagtima riksdagar, urtima riksdag sammankalla.

Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranlett riksdagens sammankallande eller av Konungen eljest för densamma framläggas, så ock vad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

2:o. Skulle med hänsyn till något ärendes särskilda vikt och beskaffenhet prövas nödigt, att före dess avgörande folkets mening inhämtas, må Konungen och riksdagen genom samfällt stiftad lag förordna, att allmän folkomröstning skall anställas. I lagen bestämmes, vilken eller vilka frågor skola genom omröstningen besvaras, så ock tid och sätt för densamma. Rätt att delta i omröstningen tillkommer en var, som är röstberättigad vid val till riksdagens andra kammar. Efter omröstningen behandlas ärendet i grundlagsenlig ordning.

Riksdagsordningen.

§ 1.

Svenska folket representeras av riksdagen, fördelad i två kamrar, den första och den andra, vilka i alla frågor hava lika behörighet och myndighet.

Riksdagsmännen kunna i utövningen av sin befattning icke bindas av andra föreskrifter än rikets grundlagar.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar, vallagen, stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar ävensom stadgan om val till riksdagens utskott samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande över de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlags- och vallagsfrågor samt frågor rörande omförmälda stadgar.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som angå antingen stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om statsdepartementen, om kommandomål, om förvär-

§ 1.

1. Svenska folket representeras av riksdagen, fördelad i två kamrar, den första och den andra, vilka i alla frågor hava lika behörighet och myndighet.

Riksdagsmännen kunna i utövningen av sin befattning icke bindas av andra föreskrifter än rikets grundlagar.

2. Skulle med hänsyn till något ärendes särskilda vikt och beskaffenhet prövas nödigt, att före dess avgörande folkets mening inhämtas, må Konungen och riksdagen genom samfällt stiftad lag förordna, att allmän folkomröstning skall anställas, efter vad i regeringsformens 49 § 2 mom. är stadgat.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar, vallagen, stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar ävensom stadgan om val till riksdagens utskott samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande över de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlags- och vallagsfrågor samt frågor rörande omförmälda stadgar.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som antingen angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet om statsdepartementen, om kommandomål, om förvär-

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

vande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga och om allmänt kyrkomöte, eller ock överenskommelser med främmande makter i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

3. Utskottet åligger ock att äska de i statsrådet förda protokoll; dock gälle vad i 105 § regeringsformen finnes om vissa protokoll särskilt föreskrivet. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning av protokollen, hos riksdagen anmäla de anmärkningar, vartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtaga den med anledning av gjord anmärkning erforderliga åtgärd, så ock att, när av riksdagsman eller av annat utskott än konstitutionsutskottet fråga blivit väckt, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utövat, däröver, före frågans avgörande av riksdagen, avgiva yttrande, därom är i regeringsformen stadgat.

4. Utskottet tillkommer jämväl att, då olika meningar mellan kamrarna uppstå, till vilket utskott uppkomna frågor och ämnen böra hänvisas, därom besluta, så ock att skilja mellan kammare och dess talman, då den senare vägrar proposition.

och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling, eller ock röra överenskommelser med främmande makter i sådana ämnen.

3. Utskottet åligger ock att äska de i statsrådet förda protokoll; dock gälle vad i 105 § regeringsformen finnes om vissa protokoll särskilt föreskrivet. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning av protokollen, hos riksdagen anmäla de anmärkningar, vartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtaga den med anledning av gjord anmärkning erforderliga åtgärd, så ock att, när av riksdagsman eller av annat utskott än konstitutionsutskottet fråga blivit väckt, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utövat, däröver, före frågans avgörande av riksdagen, avgiva yttrande, därom är i regeringsformen stadgat.

4. Utskottet tillkommer jämväl att, då olika meningar mellan kamrarna uppstå, till vilket utskott uppkomna frågor och ämnen böra hänvisas, därom besluta, så ock att skilja mellan kammare och dess talman, då den senare vägrar proposition.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Med åberopande av samma skäl, som den förste ärade talaren anförde för sitt yrkande om avslag på det föregående grundlagsändringsförslaget, skall jag nu på denna punkt framställa ett liknande yrkande.

Det är en ganska märkvärdig omständighet, att detta grundlagsförslag, som nu riksdagen kanske står i begrepp att antaga som definitivt, antogs vilande år 1921, det år, då grundstenen lades till den demokratiska representationsordning, som man kämpat för, jag kan säga, under en mansålder. Denna strid hade under de senaste decennierna före dess antagande ägt rum under synnerligen skarpa och allvarliga former,

men i samma stund, kan jag nästan säga, som man har stretat uppför den branta backen, är man ögonblickligen beredd att gå utför igen och föra den tillbaka i enkla primitiva former, nämligen att gå tillbaka till folkförsamlingen på torget i stället för att låta representationssystemet verka som sådant.

Jag anser detta i och för sig vara en tillbakagång, men det förefaller mig så mycket märkvärdigare, då jag tänker, att det just var från liberalt håll, som detta förslag frambäres med stor skärpa. Det är alldeles ofattbart, att detta referenduminstituts införande och dess utveckling skulle på något som helst sätt kunna stå i överensstämmelse med parlamentarismens idé; och jag vädjar till var och en av kammarens ledamöter, huruvida icke just parlamentarismen varit en av de påstått viktigaste, för vilken just detta parti med sådan skärpa gått i elden. Det var under fjolåret en ärad talare bland dem, som talade mot förslaget, vilken just hänvisade till den märkvärdiga omständighet, jag nyss häntydde på, eller att, sedan den demokratiska byggnaden var färdig, dess målsmän voro beredda att avstå från sin makt och sitt inflytande, och han yttrade något i den riktningen, att bördan kanske var för tung för demokratiens. Jag vore benägen att göra detta hans yttrande till mitt, om han tillåte, så mycket mera efter de erfarenheter, som jag varit i tillfälle att göra under mitt arbete i referendunkommittén. Jag upprepar här vad jag visst sade under fjolåret: det framgår med full evidens, att detta institut, som det här gäller, det konsultativa referendum bottnar i ett enda lands utveckling, nämligen utvecklingen i Amerikas förenta stater, och att grunden, varför det kommit fram, är allenast obenägenheten hos representationen att taga ståndpunkt i en fråga — rädsla för valmännen helt enkelt. Jag undrar, om icke det yttrande, jag citerat från förra årets diskussion, här vinner bekräftelse, det är obenägenheten hos representationen att fatta ståndpunkt i en fråga; men det torde finnas en annan omständighet, som kanske samverkar. Den ligger mera på det abstraktas område. Det är ett slagord, som heter "demokratiens och demokratiens utveckling kräver det". Jag har hört på många håll, att det kan icke hjälpas och att utvecklingen går i den riktningen. Jag kan icke finna, att referendum står i ringaste sammanhang med denna demokratiens utveckling. Först och främst är utvecklingen icke alltid, behöver icke alltid vara ett framåtskridande. Jag erinrar mig en författare som säger: "o, frihet, vilka underliga saker ha icke skett i ditt namn!" Jag kan också säga, vilka underliga meningar och tankar har icke detta ord "utveckling" fått utgöra täckning för. Men jag kan icke se — och det är dit jag vill komma — varför icke de demokratiska idéerna, det demokratiska styrelsesättet kan få sin fulla utveckling just inom det representativa systemet. Det förefaller mig nästan tvärtom, att dessa idéer lättare och bättre skulle kunna realiseras inom denna form. Om herrarna icke vilja tro mig på mitt ord, vilket jag icke kan ha anspråk på, vill jag hänvisa till en doktrin i denna riktning, som har gjort sig gällande på andra håll i andra demokratiska stater; det har framgått av de studier, som kom-

*Ang. grund
lagsstiftning
om konsultativt
folkombud
ning.
(Forts.)*

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.

(Forts.)

mittéen bedrivit. Där har man sysselsatt sig jämväl med de nybildade staterna i Central-Europa, uppkomna på spillrorna av de sammanstötta staterna. Man skulle tycka, att i dessa, som varit i tillfälle att utan vidare motstånd från det, som kallas gammal tradition, och utan konsiderationer i övrigt, göra ett fullständigt nytt statsskick, därest det verkligen låge i demokratiens begrepp att utveckla folkomröstningsinstitutet. man i dessa staters författningar skulle möta detta institut rikt utvecklat. Jag tänker särskilt på en stat, där man förvisso med iver velat hävda uppfattningen om folket, om demokratiens som källa för det hela, men där har det oaktat icke tänkt sig nödvändigheten av att denna idé skulle kräva folkomröstningen såsom organ. Tvärtom! Det är i högst oväsentlig grad som detta har ägt rum, och dock ha båda lagen själv och dess kommentatorer ivrigt hävdad saken om folket som statsmaktens källa och girigt vakat över att i görligaste mån hindra en delning av denna utan sökt lägga denna ensam hos folket. Men man har dock ansett, att detta skulle med stor fördel kunna realiseras just inom det representativa systemet. Det är just detta det gäller, huruvida vi nu skola taga det steget, att vi skola övergiva det representativa system, som sedan urminnes tider varit vårt. Ett avsteg från detta, det är det det gäller, det är det första steget, som kostar. Då tycker jag verkligen, att det skall vara tungt, mycket tungt vägande skäl för att göra så. Jag upprepar vad jag sagt, jag undrar, om icke detta tal "demokratiens och demokratiens utveckling kräver", är ett utslag av ordets makt över tanken. Varje utveckling är förvisso icke detsamma som framåtskridande. Mänsklighetens framåtskridande går många gånger fram och tillbaka i zickzackrörelse, det visar historien, och under en sådan retrograd rörelse kunna förvisso många olyckor ske. Vore varje utveckling detsamma som framåtskridande skulle exempelvis också en sjukdoms utveckling vara ett framåtskridande. Jag upprepar vad jag sagt, att jag icke kan fatta att demokratiens såsom sådan, dess idé skulle kräva nödvändigheten av att föra oss över till folkomröstning. Det kan icke nekas, att vid ett demokratiskt genombrott det finnes fara för misstag och övergrepp. Vad som skulle hindra missbruk och utgöra en motvikt mot detta, är ansvars känslan. Det har sagts gång på gång, att faran ej är så stor, ty med makten kommer ansvar. Nåväl, den satsen har en viss inneboende sanning, men jag vill fråga, var kan man påräkna stor ansvars känsla? I en sådan representation som vår svenska riksdag, eller hos en röstskara vid en folkomröstning. Den måste föreligga i en helt annan grad hos riksdagen, även om där, tyvärr, divisionsansvaret förminskar det personliga. Tro verkligen herrarna, att när det gäller att giva sin röst vid en folkomröstning, de röstande då ha samma känsla av ansvar som vi? För min del betvivlar jag det.

Genom en konsultativ omröstning, säges det, skulle riksdagen få en rådgivande, en upplysande opinionsyttring. Då vill jag fråga ännu en gång: tro herrarna, att det skulle endast vara fråga om en opinionsyttring och att det finnes samma känsla av ansvar hos den, som avgav en

dylik opinionsyttring, som när man avgiver ett avgörande votum? Den decisiva formen har mera egenskap, mera förmåga att kunna framkalla just denna ansvarskänsla, men det konsultativa referendum förvisso icke. Nå, det konsultativa referendum skulle kanske icke vara så farligt, om det vore endast en opinionsyttring. Det är enligt min mening just detta som det icke blir. Det är enligt min mening ett fullständigt misstag att tro, att en konsultativ omröstning blir, vad vi sett i lagen betecknas, ett rådgivande, ett upplysande referendum. Det blir icke så, det är fullständigt omöjligt. Det blir en befallning, en viljeyttring, och som sådan kommer den att uppfattas. Dessa synpunkter framhöllos med skärpa vid föregående års diskussion. Jag anser mig med visst fog kunna säga, att jag i omständigheter, som förelupit under den korta tiden av ett år sedan dess, funnit belägg för dessa satser. Vi veta alla, att förslaget såsom sådant sannolikt endast och allenast kommit fram med anledning av en fråga, nykterhetsfrågan. Då är det väl icke underligt, att man vis à vis just detta söker höra, vad som rör sig inom nykterhetslägret. Jag har följt med detta, jag har gått till dess förnämsta organ och sett vad det har yttrat i dessa delar. Ja, då har till full evidens kommit fram, att vederbörande själva, som det gäller, icke velat fatta lagen som om det skulle vara ett råd, som komme fram genom folkomröstningen och som riksdagen sedan skulle behandla efter eget tycke och omdöme. Ingalunda! Det är en befallning!

Det stod i en artikel i början av november i en av stockholmstidningarna, vari frågan om ett konsultativt referendums innebörd togs upp till behandling. Artikelförfattaren hävdade, att i den konsultativa omröstningens begrepp låge rätt för riksdagen att sedermera bedöma resultatet, väga rösterna — det var då närmast tal om att skilja mellan manliga och kvinnliga röster. Men denna mening mötte livlig opposition. Ingalunda skulle den uppfattningen få göra sig gällande. Det heter: "Emot detta resonemang sätter artikelförfattaren, detta är ett bestämt misstag och varför? Därför att det ej mindre än vid en decisiv omröstning är fråga om en medborgerlig opinionsyttring på obeskuren demokratisk grund med karaktär av lagstiftningsakt, detta utesluter varje manipulation av angiven art, d. v. s. ett vägande av rösterna, och härpå inverkar ej att en konsultativ omröstning utgör ett förberedande och den decisiva ett avslutande led i lagstiftningsarbetet."

Sålunda precis samma synpunkter som här i följ framhållits! Där skönjer jag ett tecken för den föreslagna utvecklingen, som är ofrånkomligt. Jag ser en ärad talare på Värmlandsbanken. Jag kanske i detta sammanhang får vända mig mot honom i ett litet fall. Jag har därvidlag samma källa att åberopa som nyss. Han har där fått en dementi av den mening han hävdar. — Han har nämligen velat hålla före — hans mening har av honom framförts flera gånger dels i utskottet, dels då herr Vennerströms motion förelåg om republikreferendum —, att ett konsultativt referendum är precis att likställa med att Kungl. Maj: t skickar en sak till en myndighet för yttrande. Den uppfattningen har åtminstone icke vunnit gillande från det håll, som jag antytt.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

"Det må framhållas", heter det i nykterhetsorganet, "att när man på åtskilliga håll nu försöker likställa en genom särskild lag påbjuden allmän folkomröstning av denna art med en utredning eller upplysning, som statsmakterna kunna beakta, om de finna lämpligt, och ignorera, om de finna det bättre sammanfalla med vederbörandes intressen, så är detta en fullständig missuppfattning." Jag bara citerar, det är inte mina yttranden. fastän jag mycket gärna instämmer i dem. Att tänka sig den utvecklingen som frånkömlig, är icke möjligt! Man kan icke på något sätt komma förbi den, det imperativa är klart, men därför är det också enligt min mening visat, att det konsultativa referendum, hur mycket man än må kalla det rådgivande, upplysande, måste innebära ett starkt intrång på det representativa systemet.

Vi äro så ofta benägna att hänföra oss till utlandet. Må det då tillåtas mig säga, att vad Europa beträffar, så finnes den konsultativa formen på papperet i en stat i Schweiz, men, såvitt jag vet, icke i de nya staterna. Det är endast i Amerikas förenta stater, som den framkommit och nått utveckling. Varför? Jo, jag har redan antytt i annat sammanhang det: endast och allenast på grund av ohenägenheten hos representationen att fatta ståndpunkt i en fråga.

Det är kanske att föregripa ärendet, frågan om referendum i hela dess vidd, men när det nu gäller att taga första steget, så må det kanske tillåtas mig att gå in litet på den andra formen av institutet, den decisiva utvecklingen. Jag kan aldrig tro för min del, icke ett ögonblick tro, att om vi få nu föreliggande form godkänd, principen stannar därvid, utan jag är livligt övertygad, att vi nog få också åtskilliga andra, och då äro vi framme vid en genomgripande förändring av vad som hittills gällt som lämpligt för vår stat, nämligen det representativa systemet, som kommer att helt destrueras. Utom i Schweiz med dess märkvärdiga särställning är det också i Förenta staterna, som den s. k. referendumrörelsen gjort sitt segertåg. De länder, som äro mer eller mindre påverkade av fransk åskådning, vilja icke ha referendum. Frankrike anser, att det har för besvärliga minnen från de napoleonska plebisciten, vilka, om man skall inordna dem under något av systemen, enligt mitt förmenande närmast äro att betrakta som konsultativa omröstningar. Nej, men det är i Amerika, som referendum har gjort sitt segertåg. Men jag träder icke grannlagenheten för nära, om jag säger — ty det möter man i skrift, i tal, var som helst — att det är misstron till representationen, som drivit fram det. Legislaturen har mist sitt anseende och man vill föra fram frågorna direkt till och genom folket. Hava vi verkligen någon dylik anledning att införa referendum? Det kan jag icke finna. Men om vi nu införa det, kommer följderna att bli en dylik minskning av riksdagens anseende, ty den tävlan, som kommer att uppstå mellan dessa båda, mellan folket vid folkomröstning och riksdagen, kommer ovillkorligen att ske på bekostnad av riksdagens prestige.

Det är en annan synpunkt, som man också gång på gång möter och

som kanske för många varit den avgörande. Jag vill icke försöka inverka på vederbörande på något sätt, utan var och en må bilda sin uppfattning själv, men jag har rätt att säga, att jag tror, att man här räknar fel. Man har sagt så många gånger, att det vore skönt att bliva av med rusdrycksfrågan. Ja, förvisso, den har spelat en mycket avsevärd roll. — Jag får kanske lov att göra en utvikning här. Jag minns, huru en ärad talare i fjol anförde som ett huvudskäl, då han röstade för det konsultativa referendum, att han trodde, att vi från våra valkampanjer, som voro bittra nog, kanske skulle få bort de mest brännbara frågorna genom att skicka dem till folkomröstning. Jag undrar om den källa, som jag har åberopat förut, skulle kunna giva stöd för denna mening. Snarare tvärtom! Jag skulle kunna hänvisa till den roll nykterhetsfrågan spelade vid valkampanjen i höstas. Det var, som någon sagt, ett ständigt överbjudande eller rättare sagt underbjudande beträffande huru många procent, som skulle anses vara avgörande vid en folkomröstning. Nu kunde man invända: men vi hade inte haft någon folkomröstning, och då var det alldeles naturligt, att man frågade sina kandidater, vad de hade för åsikt. Ja, det är nog sant, men vad säger nu den omtalade källan angående framtiden? Jo, den säger helt enkelt, att löses icke frågan lämpligt, d. v. s. så som den fraktionen önskar, då blir det någonting helt annat. Då är det fara värt, att det endast blir vid valurnorna för nästkommande val, som meningsskiljaktigheterna få sin slutliga lösning. "Förvisso blir den striden mera hård och lidelsefylld än man eljest trott skulle bliva fallet", säger tidningen, "men det torde vara klokt att redan nu göra sig förtrogen med tanken på att det är i den riktningen tecknen varsla." Detta är således framtiden, även sedan vi fått en folkomröstning, men den icke har utfallit så, som vederbörande själva hava önskat, då hava vi frågan vid valurnorna igen, och, som tidningen säger, vilket även är min uppfattning, kanske i lidelsefullare form än vi någonsin varit med om!

Men jag skall återgå till vad jag yttrade nyss. Det är min privata mening, jag upprepar det, att jag icke tror, att denna fråga blir avförd på det sätt, som man tänkt sig, d. v. s. definitivt avgjord. Det blir ju flera tillfällen att återkomma härtill, och särskilt komma dessa synpunkter naturligtvis att beaktas och bedömas i samband med motionen om folkomröstning i frågan, men några ord kan man väl ändå redan nu på detta preliminära stadium ha rättighet att säga.

Jag utgår från den förutsättningen, att det blir stor majoritet för ettdera förslaget. Inte tror jag, att denna fråga därför är bragt ur världen. Särskilt tror jag icke — och det få vederbörande icke taga illa upp — att, om det skulle bliva stor majoritet emot förbudet, nykterhetsrörelsen för den skull ett ögonblick skulle avstanna. Den skulle kanske avmattas något men icke avstanna. Vi leva numera icke i den tid, då man lät ett allmänt kyrkomöte votera en dogm, en livsåskådning. Man låter inte på det sättet en tillfällig folkstämning inverka på sig, utan man fortsätter sina strävanden lika mycket därefter. Men om majoriteten skulle

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

utfalla till förmån för förbudet! Ja, det finnes också zeloter på den andra sidan, och jag är livligt övertygad om att de skulle fortsätta sin agitation, om vi fingo ett totalförbud. Jag tror, att det är fåvitskt att vänta sig ett avkopplande av denna fråga på den vägen. Den tredje möjligheten, den antagligaste förmodar jag, att det icke blir någon avgörande majoritet på någondera sidan, och då böjer sig ingen för resultatet. Då framträda dessa sjuttio uttolkare, och vi komma ur askan i elden. Striden blir bittrare än den någonsin varit.

Ja, herr greve och talman, när jag tänker på detta ärendes historia, hur det bragts fram o. s. v., kan jag inte hjälpa, att jag får det intrycket, att vederbörande haft samma tanke som en gång en viss general och härledare, då han begärde ett medikament, som gjorde honom i morgon sjufalt värre men i dag hjälpte honom på sina ben. Om det senare skall kunna inträffa, vet jag inte och vill inte yttra mig därom, men jag är övertygad om att vi andra, som icke kunna undgå att få del av medikamentet, i varje fall skulle löpa stor risk att få det sjufalt värre.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka avslag på ifrågavarande förslag.

Herr Hellberg: Herr talman! Det känns ju inte precis uppmuntrande att än en gång behöva taga till ordet i denna fråga, som vi debatterat många gånger förut och som nu kan anses utdebatterad. Jag hade nästan hoppats, att detta vilande grundlagsförslag skulle hava kunnat tagas utan någon debatt, men jag förstår, att det har känts ett behov för den ärade förste talaren liksom kanske för andra av hans meningsfränder att i detta fall, som man säger, "rädda sin själ". Då han nu sålunda tagit upp debatt, får jag försöka att liksom i fjol svara honom litet på vad han anfört.

Jag får då först säga, att jag kände mig smått rörd över den ömma omsorg, som herr von Geijer ägnade åt det demokratiska statsskickets utveckling. Han har ju inte precis förut — lika litet som hans meningsfränder — visat någon synnerlig böjelse för detta statsskick, men det är ju därför dess mera intressant att konstatera, att det redan på de få år det existerat kunnat tillvinna sig ett så stort och varmt intresse från hans sida. Emellertid föreföll det mig, som om han i sin ömhet gick nästan för långt i oro för dess kommande öden. Jag tror nämligen, att hela den framställning han gav av faran för det representativa statsskicket till följd av den konsultativa omröstningens införande i vårt land var ganska överdriven.

För att gå till själva grunden ter det sig för oss, som äro gamla demokrater och inte så att säga "nydemokrater" som herr von Geijer, så, att huvudsaken varit, att folkviljan kommer till sin rätt. Formerna för denna viljas uttryck kunna sedan något växla efter omständigheterna. Det är ju inte obekant, att den berömde författare, som anses vara den moderna demokratiens fader, Jean Jacques Rousseau, för sin del hade den uppfattningen, att folkviljan endast kunde komma till uttryck ge-

nom folket själv. Väljer folket en representation, så upphör folkviljan i samma ögonblick, som valet är träffat. Detta tror jag nu är överdrift, men det har sitt intresse i alla fall att erinra om det. Emellertid har jag velat markera, att för oss demokrater — skall jag säga "gammal-demokrater"? — är i alla fall inte det representativa statskicket något sådant absolut palladium, som det tyckes te sig för den ärade förste talaren.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Det är ju bekant, att det land, där demokratin kanske har med största framgång genomförts i Europa, nämligen Schweiz, haft denna folkomröstning sedan urminnes tid och sedermera använt den i allt större och större utsträckning i moderniserad form. Och jag tror för övrigt inte, att det finns någon anledning att antaga, att om man får den konsultativa omröstningen lagfäst i vårt land, konsekvensen måste bli, att det representativa skicket därigenom undergräves. Enligt min uppfattning, som jag gav uttryck åt i fjol, skulle detta nya institut relativt mycket sällan komma till användning, helst som det ju är lagt i riksdagens egen hand att avgöra, när det skall användas. Jag kan inte tänka mig att det skulle ske annat än i frågor av alldeles särskild art, sådana som på grund av sin egen natur äro ägnade att hänskjutas till folket.

Emellertid framhöll herr von Geijer nu liksom i fjol, att den konsultativa omröstningen utgör ett avsteg ifrån det representativa skicket, och det kommer att bli ödesdigert bland annat därigenom, att avgörandet hänskjutes till de breda lagren, av vilka man inte kan vänta någon större ansvarskänsla. Men är inte detta ändå i själva verket att förgäta någonting, som sedan länge sker oupphörligen i vårt land, nämligen att de stora frågorna i samhället hänskjutas till folket? Vad äro våra val, på grund av vilka vi sitta här i riksdagen, annat än en folkomröstning angående de frågor, som för tillfället äro aktuella inom politiken? Hela skillnaden blir ju egentligen bara den, att vid referendum en enda fråga tages ut för att utan sammanblandning med andra underkastas folkmeningens utslag. Att det skall vara någon egentlig skillnad i fråga om ansvaret i det ena eller andra fallet, har jag sålunda mycket svårt att fatta.

Nu säger emellertid herr von Geijer, — och det var en av huvudpunkterna i hans anförande — att den konsultativa omröstningen i själva verket inte alls blir, vad den skulle vara: en rådgivande meningsyttring ifrån folkets sida, utan den blir en befallning. Han sade, att detta visserligen i fjol motsades, men han vidhöll i alla fall, att det var obestridligt. Det kan ju då vara av ett visst intresse att erinra om att en som mycket kraftigt motsade denna uppfattning i fjol var — herr von Geijer. Han framhöll visserligen å ena sidan, att folkomröstningen skulle bli en befallning, men han framhöll å andra sidan också, att resultatet av den i många fall skulle bli ett rent kaos, så att representationen skulle bli alldeles urståndsatt att klargöra, vad folket egentligen ville. Nu har emellertid herr von Geijer åberopat, att inom de kretsar, där man är särskilt intresserad av folkomröstningen, råder just den

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

uppfattning, som han har velat hävda här i dag, nämligen att folkomröstningen skulle, fastän till formen konsultativ, i realiteten vara avgörande. Jag skall villigt erkänna, att det är ett faktum, som man inte kan förneka, att den föreställningen råder, särskilt i nykterhetskretsarna. Men riksdagen i främsta rummet får väl sörja för att detta missförstånd avlägsnas, och jag tror, att om vi få en folkomröstning i nykterhetsfrågan, så torde det redan vid dess behandling i riksdagen bliva tillfälle att på ett mycket grundligt sätt förtaga den föreställningen.

Det är naturligtvis givet, att om denna omröstning mot all förmodan — jag säger mot all förmodan, ty meningsstriden i nykterhetsfrågan är som bekant mycket stark — skulle utfalla så, att en förkrossande majoritet uttalar sig exempelvis för förbud, skulle detta i viss mån verka som ett imperativt mandat på riksdagen. Men, mina herrar, vi skola inte här försöka inbilla oss, att en mäktig, rätt enhällig folkmening inte verkar som ett imperativt mandat även utan något referendum. Vi som voro med 1918 behöva i det fallet inte låtsa någon obekantskap om hur det förhåller sig därmed. Vi veta allesammans, att om det står en verkligt stark och målmedveten folkmening bakom ett krav, så inte bara inger den respekt och framkallar den hänsyn, som det alltid är givet, att riksdagen skänker en sådan, utan den driver faktiskt sin vilja igenom.

Men det finns som sagt inte den minsta anledning att antaga, att en folkomröstning i nykterhetsfrågan kommer att få ett sådant utfall, utan det sannolika är, att majoriteten blir jämförelsevis svag, och då få nog alla ute i landet se, att riksdagen visst inte uppfattar ett sådant resultat såsom någon befallning. Jag är övertygad om att varenda en i riksdagen efter en sådan folkomröstning kommer att handla fullkomligt i överensstämmelse med sin innersta mening. Jag är alldeles förvissad om att herr Tryggers parti inte tar några order av en sådan folkomröstning, och är jag övertygad om att detta även gäller om andra partier. Jag tror, att varje man här kommer att handla efter sin övertygelse. Det enda som vinnes är, att man får full klarhet om hur frågan verkligen ligger, och det anser jag vara en fördel.

Nu säger herr von Geijer, att en omröstning ju inte medför den avsedda verkan, att all strid skulle upphöra i den fråga som varit underkastad omröstningen. Nej, naturligtvis inte! Inte kan man väl vänta, att på grund av en folkomröstning meningarna skulle totalt förändras och att, om det exempelvis skulle bli en liten majoritet mot förbudet, förbudsvännerna därför skulle uppgiva sin kamp: den som kämpar för ett ideal och ett stort ideal är sannerligen inte färdig att lägga ned vapnen för en motgång av det slaget, utan det blir naturligtvis strid fortfarande, vilket vi nog inte kunna undgå på något sätt i alla fall. Men jag tror, att det ändå skulle medföra en viss fördel för frågans behandling, om man kunde hänvisa till att så och så ställer sig folkmeningen i den. Det är dock något, som kan bidra till ett större lugn i meningsbrytningarna, att man kan påvisa, att sådant är det faktiska sakläget.

Jag tror, att det verkligen föreligger ett behov av en folkomröstning i vårt land. Det är visserligen som sagt min övertygelse att referendum kommer att användas i relativt få fall; jag tror nämligen, att de frågor äro ganska få, som kunna vara ägnade att framkalla ett riksdagsbeslut om folkomröstning. Men jag tror också, att det kan vara ett behov att få ett sådant medel att utröna folkets vilja i ett särskilt fall, och jag kan ju få erinra den förste ärade talaren därom, att jag i detta fall inte uttalar något som är en speciell vänstermening, ty inom hans eget parti ha vi också, såsom är honom väl bekant, anhängare av folkomröstningsinstitutet.

Ang. grundlagsstiftning om konsultation folkomröstning.
(Forts.)

För min del har jag visserligen ansett, att man skulle utan så mycket bråk som en grundlagsändring hava kunnat företaga en folkomröstning — närmast tänker jag då på nykterhetsfrågan; jag ansåg, att det låg inom riksdagens egen befogenhet att besluta en sådan. Men när man nu för att ena meningarna i alla fall valt vägen att förändra grundlagen, så att den uttryckligen medger en dylik omröstning, anser jag, att det enda naturliga är, att det förslag därom, som nu föreligger, också blir antaget, och jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall därtill.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! I motsats till den föregående ärade talaren på Värmlandsbanken hyser jag den meningen, att den föreskrivna andra prövningen av en grundlagsändring icke får nedsjunka till en ren form, en inregistreringsåtgärd vid en senare riksdag av vad en föregående har beslutat, och att man därför icke vid en senare kan framhålla som skäl, att den föregående riksdagen har underkänt en viss ståndpunkt och tagit ställning till frågan. Det må gälla för den ena eller andra enskilde, men det behöver icke ens gälla för majoritetens män, ty lagen har menat, att de på grund av inträffade omständigheter skola kunna ändra sin mening.

Sådan frågan nu föreligger gäller den endast det nu föreliggande förslaget. Det kan inte till sin formulering ändras utan skall tagas eller förkastas sådant det i sin helhet föreligger. Då är det egendomligt, att detta lagförslag redan innan det har inskrivits i grundlagen blir föremål för olika tolkning. Det synes mig dock vara en av de första och viktigaste reglerna, åtminstone när man skriver grundlag, att lagen icke på förhand göres sådan, att den ger utrymme åt skilda meningar. Här har man, för att gå rätt in på saken, uppställt den frågan: vilken verkan får resultatet av en folkomröstning i förbudsfrågan, om en förbudsomröstning anordnas på grundval av detta grundlagsbud? Den ena meningen går ut på att den får ingen annan betydelse än att vägleda och upplysa. Den andra säger, att det är lika klart, att den blir bindande. Jag tror, att sedan den nu föreslagna grundlagstexten en gång är antagen, kan frågan icke diskuteras på annan grund än en rent statsrättslig tolkning av den formulering, som här är given. Jag skulle då vilja rikta uppmärksamheten på vad en sådan tolkning i själva verket ger för resultat.

Efter min uppfattning ställer sig saken så, att när man går att

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

tolka en grundlag liksom en annan lag, har man att fästa avseende dels vid formuleringen av själva lagbudet, dels vid det sammanhang, i vilket lagbudet är insatt, dels slutligen i någon mån också vid motiven.

Om jag fäster mig vid den formulering, som här är given i det nya andra momentet i 49 § regeringsformen och det motsvarande i riksdagsordningen, talas där om att här skall genom allmän folkomröstning folkets mening inhämtas, och så säges det, att "efter omröstningen behandlas ärendet i grundlagsenlig ordning". Den närmaste tolkningen av detta torde vara, att de sista orden endast angiva, att något avgörande icke skett, utan att ärendet bör slutbehandlas i grundlagsenlig ordning, d. v. s. det är en formföreskrift. Vilken verkan, som den av folkomröstningen framgångna meningen får, lämnar detta moment däremot utsagt.

Då går jag till det sammanhang, vari stadgandet förekommer. Både bestämmelsen i regeringsformen och den i riksdagsordningen äro insatta i den paragraf eller i de paragrafer, som avhandla riksdagens allena representationsrätt. Sätter man in dem i dessa paragrafer, så ligger däri utan möjlighet till gensägelse, att riksdagens allena representationsrätt begränsas genom folkomröstningen. Om detta är händelsen, synes det mig vara klart, att även om varje enskild riksdagsman efter en folkomröstning har sin frihet enligt riksdagsordningen att rösta som han finner för gott och lämpligt, så måste man ändå säga, att riksdagen som helhet, den majoritet med andra ord inom riksdagen, som beslutat anordna en folkomröstning i frågan, bör böja sig för densamma. Jag tror icke, att man egentligen kan komma längre. Där föreligger ett *bör*, därför att riksdagens representationsrätt genom grundlagens bestämmelse i detta avseende begränsas och till yttermera visso riksdagens eget beslut fordras om att en sådan folkomröstning i ett visst fall skall ske. Just i detta senare moment ligger ett avstående från riksdagens sida genom dess majoritet av dess egen frihet.

Nu kommer jag till det tredje, nämligen motiven, och dessa bära klart vittnesbörd därom, att ett sådant resultat icke har avsetts. När jag läser referendumkommitténs betänkande, erinrar jag om det yttrande, som där finnes av landshövding Edén. Han betonar just, att representationsmomentet för riksdagen är av den betydelse, att det icke får rubbas, och han menar, att man därför icke får anordna en folkomröstning oberoende av grundlagen utan måste inskriva en bestämmelse därom i grundlagen. Men samtidigt har inskrivningen fått en sådan form, en sådan gestaltning och ett sådant sammanhang, att man vinner motsatsen till det man vill, om man vill bevara riksdagens frihet och självständighet. Man kommer till samma resultat som den förste ärade talaren, fast på andra grunder, vid en ren tolkning av bestämmelserna, eller att riksdagen förlorar sin frihet, om man nämligen tänker på riksdagens majoritet. Under sådana förhållanden kan jag för min del icke finna annat än att man från begynnelsen är i strid med sina egna intentioner, om man har den formulering, som här är given.

Härtill vill jag till sist anföra ännu en synpunkt, varvid jag ju visserligen kanske uttalar endast en enskild mans mening, men som jag icke heller kan underlåta att påpeka. Efter min uppfattning kan nu Kungl. Maj: t anordna en folkomröstning med den verkan, som man enligt referendunkommitténs motiver vill, att en på grundlagens nya stadgande byggd folkomröstning skulle hava, men genom inskrivandet i grundlagen omöjliggöres för framtiden ett användande av den vägen. Följden blir naturligtvis, att personer, som eljest med sin röst och sitt bistånd skulle, i den mån det befanns önskvärt, vilja medverka till en förbudsomröstning, måste draga sig för att medverka till att riksdagen fattar beslut om en sådan, ty det skulle i själva verket betyda, att de underkände sin egen ansvarighet och sin egen frihet. Medverka de till att anordna en sådan folkomröstning, måste de enligt min mening sedermera på grund av grundlagens avfattning, såsom hörande till den majoritet, som beslöt omröstningen, böja sig för dennas resultat.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

På grund av den motsägelse, som sålunda råder, på grund av att vi för framtiden skulle förlora en förmån, som vi nu hava, ber jag, herr greve och talman, att få förena mig i avslagsyrkandet.

Herr Strömberg, Gustaf: Då kammaren förra året antog det nu vilande grundlagsändringsförslaget, skedde det med en majoritet av 73 röster mot 40, och jag är för min del övertygad om att, hur långt vi än utdra denna debatt i dag, skall det inte bli möjligt för oss att övertyga varandra om vem som i denna fråga har den riktiga uppfattningen, därför att det finnes en principiell skillnad här, som herr von Geijer och flertalet av hans partivänner inte gärna vilja erkänna, den skillnaden nämligen, som förefinnes i avseende å den hänsyn, som olika partier ändå ta till folkopinionen i landet. I detta avseende har fjolårets konstitutionsutskott, synes det mig, klart och tydligt angivit vad som är den bärande punkten därvidlag. Utskottet säger, att "allvarliga och ömtåliga spörsmål hava uppstått och kunna i framtiden uppstå, vid vilka folkopinionens ställning är av sådan betydelse för frågans riktiga lösning, att en direkt hänvändelse till folket kan vara i hög grad behöflig". Och herr Hellberg har helt nyss här utvecklat, huru som man genom en folkomröstning på effektivare och bättre sätt kan få uttryck för denna folkopinion än genom utlysande av val till riksdagens andra kammare. Jag tror, att det finnes åtskilligt, som styrker oss i den uppfattningen.

Herr von Geijer gjorde till sina herr Tryggers i fjol uttalade ord, där det uttrycktes en förvåning över att, sedan vänsterpartierna kommit fram till makten i landet, de liksom rådas för detta ansvar och vilja skjuta detsamma över på folket. Ja, herr Trygger skulle ha rätt, om icke det faktum förelåge, vilket redan i fjol påpekades, att det är ett gammalt krav hos vänsterpartierna, som här uppställts, och att det således inte är någon nyhet, som man här fört fram under den senaste tiden. Visserligen har det kommit fram till slutligt avgörande nu, men detta är någonting helt annat. Det är ett gammalt vänsterkrav och

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

således alls inte någon nu uppkommen rädsla för det ansvar, som riksdagen är skyldig att bära inför folket.

Det har redan sagts tillräckligt i denna fråga, synes det mig, av herr Hellberg. Jag tillåter mig här endast i anslutning till vad han yttrat att yrka bifall till det föreliggande grundlagsändringsförslaget.

Herr Trygger: Herr greve och talman! Min värderade kollega på Värmlandsbanken gjorde gällande, att sannolika orsaken till att vi uppträdde här i dag emot detta förslags antagande var, att vi ville rädda vår själ. Jag skall ge honom helt och hållet rätt i detta uttalande; snart kan man här i landet icke rädda något annat än sin själ. Men det är så mycket större anledning att åtminstone söka göra detta.

Jag skall ej gå in närmare på den motivering till förmån för förslaget, som nämnda talare anförde, utom i en enda punkt. Han ville göra klart för oss, att vad som utgjorde det verkliga bärande, den stora tanken hos "gammaldemokraterna", vore det, att de önska, att folkviljan skulle kunna göra sig gällande. För min del tror jag emellertid, att antagandet av ett sådant förslag som detta om konsultativ folkomröstning komme att medföra, att folkviljan *icke* kan göra sig gällande. Det är visserligen sant, att ett slags folkvilja gör sig gällande med avseende på den speciella fråga, som underställts folkomröstning, men den kommer icke att kunna göra sig gällande med avseende på landets styrelse i stort, där denna särskilda fråga ofta icke är den dominerande utan blott ett moment bland en massa frågor. Vissa av dessa skulle kanske ge anledning till ett annat avgörande av den speciella frågan än då denna lagts fram för valmännen och folket isolerad.

Herr Hellberg gjorde gällande, att i själva verket varje val är ett slags folkomröstning angående ett flertal frågor, och då, menade han, är det väl inte farligt att här tillåta en folkomröstning angående en enstaka fråga. Ja, skillnaden är just den av mig nu påpekade. När vi ha ett val, då bedömer man icke den person, som skall väljas, från synpunkten, om han är absolutist eller icke absolutist eller huruvida han i någon annan speciell fråga har den eller den uppfattningen, utan man tvingas att pröva hans ställning till ett flertal frågor och blir därigenom i tillfälle att avgöra huruvida han kan gagna landet, ifall man ger honom representantskapet. Men däremot, när man lägger fram för folket en enstaka fråga genom en folkomröstning, då ställer sig saken helt annorlunda. Om vi tänka oss ett val ställt uteslutande på förbud eller icke förbud, så att riksdagen skulle sammansättas blott med hänsyn till den frågan, är jag säker om — med all aktning för förbudsvännerna eller förbudsmotståndarna — att riksdagens sammansättning icke på långt när skulle bli så pass tillfredsställande som den är för närvarande. Enligt min åsikt ligger faran med denna konsultativa omröstning sålunda däri, att man förrycker det hela genom att låta en fråga bli dominerande, och därmed tror man sig få en verklig folkvilja fram, då man i själva verket får ett uttryck för en ensidig uppfattning och sålunda icke för en allmän folkmening, som jag förmodar

även från demokratisk synpunkt anses vara den, som borde vara den bestämmande.

Det är ytterligare i detta speciella fall något som gör, att jag anser det vara olyckligt, om förslaget nu antages. Om vi vilja vara ärliga, få vi väl erkänna, att det sannolikt ej här i denna kammare, kanske icke i den andra heller, finnes en människa, som nu skulle vilja antaga detta konsultativa omröstningsinstitut, om ej nykterhetsfrågan och förbudsfrågan låge före. Det är min absoluta övertygelse. Men jag kan inte tänka mig, att det kan finnas en olämpligare tidpunkt än den nuvarande att underställa denna förbudsfråga det svenska folkets prövning. Vad vi behöva för närvarande, det är arbete, det är lugn, det är förtroende, för att vi skola kunna slå oss igenom denna tids stora svårighet. Kan det då vara lämpligt att draga fram denna sak och ställa till allt det bråk, som en folkomröstning kommer att medföra? Och om herrarna tänka sig, att resultatet skulle bli ett utslag till förmån för förbudet och ett förslag härom sedermera skulle bli antaget inom representationen, kvarstår, om jag ser bort från alla andra hänsyn — jag skall ej alls upptaga tiden med att framställa övriga skäl, som tala mot förbudet — dock från ekonomisk synpunkt — något, som för närvarande har en synnerligen stor betydelse — en stor fara för vårt land genom de repressalier, som andra länder i ekonomiskt avseende skulle kunna öva mot oss. Situationen nere i de södra länderna är för närvarande ekonomiskt och finansiellt sådan, att statsmännen där sannerligen icke komma att använda glacéhandskar, när de skola behandla främmande stater, vilka göra ingrepp i deras viktigare exportförhållanden. Därför skulle det lätt kunna hända oss, som det har hänt andra, att ett antagande av förbudet komme att följas av åtgärder, som skulle väsentligt skada vår industri, öka vår arbetslöshet och därmed sålunda under den tid, då vi mer än någonsin behöva samla oss för att övervinna svårigheterna, ytterligare försvaga vårt lands ställning.

Jämväl på nu anförda skäl är det som jag för min del icke kan vara med om att rösta för det vilande grundlagsförslaget.

Herr E k m a n, C a r l G u s t a f: Mitt inlägg i dag, herr talman, kan bli synnerligen kort, därför att det förefaller mig, som om några nya synpunkter knappast kommit fram, sedan föregående års riksdag debatterade denna fråga på ett synnerligen grundligt och utförligt sätt. Det har emellertid av båda de senaste årade talarna gjorts ett par uttalanden, som jag vill i någon mån belysa.

Min värderade länskamrat började med att göra gällande, att den omständigheten, att föregående års riksdag ställt sig på en viss ståndpunkt i denna fråga, givetvis icke bör vara avgörande för årets riksdag. Däri skall jag ge honom fullkomligt rätt. Jag har ingen erinran att göra emot att en verkligt saklig prövning av spörsmålet sker även nu, och jag opponerar icke emot den uppfattningen, att man står med fullt obundna händer i detta avseende. Men för den, som är övertygad om att fjolårets beslut var riktigt och väl motiverat, föreligger ingen

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

som helst anledning att nu byta om ståndpunkt och intaga en annan än den man föregående år biträdde.

Den ärade talaren gjorde också gällande, att det vore olyckligt att anta ett grundlagsförslag, om vars verkningar skilda meningar föreligga. Men jag ber att få erinra honom om vad som förekom i slutet av hans eget anförande. Där gjorde han nämligen gällande, att Kungl. Maj: t under nuvarande tillstånd, med den formulering, som grundlagen nu har, kan anordna en förbudsomröstning med den kraft och verkan, som man åsyftar med det föreliggande grundlagsändringsförslaget. Nu förhåller det sig dock så, att riktigheten av denna ståndpunkt bestrides av åtskilliga, som äga en med talarens jämbördig auktoritet. Således, beträffande det nuvarande tillståndet existerar en meningsskiljaktighet om hur grundlagen i förevarande avseende skall tolkas, en meningsskiljaktighet, som gjort sig gällande i den diskussion, som föregått framläggandet av förslaget om grundlagsändringen. Nu råder alltså bland de statsrättslärdade ovisshet och meningsskiljaktighet om vad grundlagen i detta hänseende innehåller och om vad man verkligen har rätt att göra och icke har rätt att göra. Det nya förslaget kommer däremot, såvitt jag förstår, att bringa klarhet och reda i detta avseende. Det kommer icke att skapa meningsskiljaktighet, utan grundlagstillägget åsyftar att tydliggöra och kommer, såvitt jag förstår, också att i detta avseende klarlägga, vad som kan och får ske. Således, i stället för ett avslag här skulle skapa klarhet och enighet, förefaller det mig tvärtom, som om ett kvarstående vid de förutvarande bestämmelserna just komme att bibehålla den oklarhet och ovisshet, som den hittills förda diskussionen givit uttryck åt.

Herr Trygger yttrade i sitt anförande bland annat, att ett beslut i överensstämmelse med det föreliggande förslaget icke skulle vara lyckligt för landets styrelse i stort sett. Jag hade verkligen svårt att i fortsättningen följa den motivering, som den ärade talaren förebragte för detta påstående. Däremot ber jag att få säga, att jag trodde, att jag i år skulle kunna få ett svar på den fråga, som jag i fjol framställde till honom, då jag erinrade honom om, att både han och hans meningsfränder vid såväl riksdagsmänna- som stadsfullmäktigeval ständigt brukade göra gällande, att man icke skulle tillnäta nykterhetsintressena något inflytande vid dessa val, att man alltså icke skulle ta hänsyn till önsknings i detta speciella hänseende, utan att dessa val borde försiggå utan sådana hänsyn. Jag frågade i fjol: när det är obehörigt och olämpligt, att denna fråga får göra sig gällande vid stadsfullmäktigeval, och när det är obehörigt och olämpligt, att den får göra sig gällande vid riksdagsmannaval och när det är obehörigt och olämpligt, att folkmeningen på detta område finge komma till uttryck genom en särskild folkomröstning, när och var och på vilket sätt menar då den ärade talaren, att detta intresse bör få påverka lagstiftningen?

Samme ärade talare slutade med en erinran om att i fall verkligen här en folkomröstning skulle komma till stånd och majoriteten

bleve sådan, att denna folkomröstning skulle följas av en lagstiftning i förbudsriktning, så skulle detta vara en olycka, därför, att vi kunde komma att utsätta oss för ekonomiska repressalier från länder, som i sådant fall skulle få vidkännas en begränsning i sitt varuutbyte med oss. Jag måste säga, att för den, som hört herr Trygger så oändligt många gånger här i kammaren stryka under nödvändigheten och önskvärdheten av att Sverige självt fritt och obundet bestämmer över sina öden, att Sverige i alla avseenden icke går andras ärenden utan endast sina egna, för den är det litet egendomligt att höra honom avsluta sitt anförande i denna diskussion med en hänvisning till att svensk vilja och svensk uppfattning om vad som är rätt och lämpligt för Sveriges land icke bör och icke får komma till uttryck därför, att vi skulle kunna i detta avseende mötas av repressalier från andra folk. Jag förstår inte, att dessa båda synpunkter kunna låta sig förenas.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, hemställa om godkännande av det föreliggande grundlagsändringsförslaget.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Herr von Geijer: Jag vill endast med några ord bemöta ett par av de talare, som uppträtt här efter mig.

Jag vill då först vända mig emot herr Strömberg, som framhöll, att detta var ett gammalt krav från vänsterns sida. Han erinrade om, såvitt jag fattade honom rätt, att det liberala partiet förut haft det på sitt program. Ja, men det var under helt andra förhållanden, och det var framför allt inte fråga då om en konsultativ omröstning i den form, varom förslag här föreligger. Tanken på referendum fördes då fram under den stora rösträttsstriden, då första kammarens majoritets motstånd enligt herr Staaffs mening skulle kunna brytas genom referendum. Han hade alltså tänkt sig referendum som ett slags skiljedom mellan två lika berättigade men till sin sammansättning högst avsevärt olika kamrar. Det var i den formen han tänkte sig ett referendum, då han yttrade sig därom, men den saken hör inte hit. Vad herr Strömberg därvidlag syftade på gäller alltså inte samma sak som det nu är fråga om. Med vad han sade kan jag inte heller se, att han på något som helst sätt bemött mina uttalade farhågor beträffande de möjliga konsekvenserna av detta förslag.

Sedan några ord till den ärade talaren på Värmlandsbanken. Han började med att apostrofera mig personligen, och han konstaterade en ny upptäckt, nämligen att jag skulle vara en s. k. "nydemokrat", ett nytt ord. Ja, herr Hellberg, jag tycker, att det smakar journalistik, det där. Min tankegång var inte riktigt refererad, och det var inte något sådant jag syftade på. Men det är ett gott sätt, när man vill åt en motståndare, att förfara enligt det gamla engelska ordspråket: "Ge hunden ett fult namn och häng honom." Jag yttrade inte ett ord, inte ett ord, om nyttan eller lämpligheten eller välsignelsen av demokrati eller icke demokrati. Jag ifrågasatte endast, huruvida verkliga demokratiens begrepp som sådant

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.*
(Forts.)

med nödvändighet betingade, att man också skulle ha folkomröstning — ingenting annat, och det skulle ha varit synnerligen olämpligt, vill jag säga, av mig att i detta sammanhang gå in på något annat, som icke hörde hit.

Herr Hellberg nämnde vidare — som ett tröstande moment, får jag antaga — att enligt hans mening ifrågavarande institut ytterst sällan skulle komma till användning. Jag får väl anta då, att i dessa tröstande ord skulle kunna ligga ett litet erkännande till mig, att de farhågor, som jag gav uttryck åt, voro grundade och att hans mening var, att då det var så sällan som institutet skulle komma till användning, kunde dessa mina farhågor icke tillmätas någon större betydelse. Jag vill emellertid gentemot detta erinra om att det är just de viktigaste frågorna som på detta sätt skulle komma att bli renodlade så att säga och bli föremål för folkomröstning. Skulle det kunna anses föreligga någon anledning att t. ex. inte låta socialiseringsfrågan komma under omröstning eller avvärpningsfrågan eller katekesfrågan? Jag är livligt övertygad om att det föreligger risk för att just de vitala frågorna bli föremål för folkomröstning, och vad hindrar, att grundlagsfrågorna också bli det? Det är just det jag vill framhålla, att det är på de viktigaste områdena som riksdagens, representationens, makt och myndighet skulle bli undergrävd. Jag för min del bekänner mig till den statsrättsliga uppfattningen, att denna makt bör ligga hos folkrepresentationen, och det är därför jag opponerat mig.

Jag har också antecknat ett uttalande av herr Hellberg, däri han vill göra gällande, att alla val egentligen vore en folkomröstning. Den ärade talaren på Stockholmsbanken bemötte herr Hellbergs uttalande på den punkten, och jag skall inte ta upp saken till vidare bemötande. Jag vill bara fråga: om dessa val verkligen äro en folkomröstning, varför skola vi då här införa en ny form därav? Jag tycker, att vi skulle kunna nöja oss med den vi ha.

Vidare vill jag säga några ord i anledning av att herr Hellberg uppehöll sig så länge vid frågan om vad inverkan denna sak skulle ha på den s. k. nykterhetsfrågans lösning. Jag får för min del säga, att så vitt jag uppfattade honom rätt — och jag hörde ganska noga på honom — var allt vad han sade en ren konfirmation på min sats, nämligen att jag inte tror, att denna konsultativa omröstning bringar nykterhetsfrågan ur världen. Det skulle kunna tänkas, att det möjligen bleve händelsen under andra förhållanden, men att det skulle kunna ske i detta fall, därtill äro, förmenar jag, utsikterna skäligen små.

Det gäller väl här den gamla frågan — som herr Hellberg också vidrörde —: bäres saken upp av en sådan allmän mening, att det verkligen lönar sig att tänka på det? Skall man inte kunna befara efter en förbudslagstiftning på grundval av en ringa majoritet en oändlig massa lagbrott med därav följande allmän ringaktning för lagen o. s. v. — jag skall inte dra upp hela den där gamla historien. Det är naturligtvis ingen, som förnekar, att dessa farhågor verkligen äro

grundade. Det har ju ingen förnekat. Men jag anser, att vi inte få behandla denna fråga på detta sätt. Detta vågande av rösterna som är nödvändigt, det är det, som kommer att utebli efter min mening. Jag kan erinra herr Hellberg om en sats, som formulerades för några år sedan i ett utskottsutlåtande, just när det var fråga om folkomröstningen. Det var fråga om huruvida en dylik låge inom författningens ram eller icke. Herr Hellberg känner nog till denna diskussion — han deltog själv rätt livligt i densamma. Då formulerade emellertid utskottet en sats av ungefär följande innehåll — jag anför någon liten reservation i fråga om ordalydelsen — att en sådan omröstning icke blir formellt bindande men politiskt, den blir ej juridiskt bindande, men den blir faktiskt bindande.

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)*

Ja, precis så är det. Det är alldeles riktigt. Det är detta som blir resultatet, det vill jag framhålla som min övertygelse. Denna sats har av det nykterhetsorgan, som jag förut i dag flera gånger citerat, till fullo accepterats. Tacka för det! För den gamle shogunen i Japan var det ganska likgiltigt, huruvida förordningar utfärdades i mikadons eller någon annans namn, bara han fick bestämma.

Herr Hellberg: Min ärade utskottskollega på Upplandsbänken är ju av hela kammaren känd som en de subtila utvecklingarnas mästare, och jag måste säga, att det anförande vi nyligen hörde av honom, när han försökte utlägga innebörden av det nya stadgandet rörande folkomröstningen, var ett ganska vackert prov på denna subtilitet i utläggningen. Han sökte där visa, att själva den omständigheten, att detta nya lagstadgande är insatt som ett andra moment i de paragrafer, som handla om riksdagens ensambeslutanderätt, måste tydas så, att denna ensambeslutanderätt därigenom inskränkes, och han utvecklade vidare, att den majoritet, som beslutar en folkomröstning, måste anse sig skyldig att böja sig för dess utfall. Nu anförde han visserligen, att om man sedermera läser motiven till folkomröstningskommitténs betänkande, så finner man att särskilt dess ordförande, landshövding Edén, uttalat en mening, som alldeles rakt strider mot det resultat, som herr Reuterskiöld kom till. Men inte desto mindre ansåg han, att det var nödvändigt att komma till detta resultat. Jag tror inte jag möter någon starkare motsägelse här i kammaren, om jag påstår, att herr Edén är en så pass klartäckt man, att han ganska väl brukar kunna hålla samman sina motiveringar och de formuleringar han på grund av dessa motiveringar föreslår. Och allra minst kan jag finna, att denna hans sammanhållande förmåga på något sätt kan desavoueras genom den mycket skruvade utläggning, som den ärade representanten på Upplandsbänken åstadkom. Mig synes det vara fullt lika naturligt att tyda det nya lagrummets placering såsom ett andra moment i de nämnda paragraferna så, att man därmed vill antyda, att folkomröstning visserligen är tillåten men att den inte inkräktar på den riksdagens ensambeslutanderätt, som i första momentet är stadgad.

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

Om jag sedermera går till den ärade kollega, som jag förr brukat nämna nr ett på Stockholmsbanken — tyvärr har det träffat honom samma malör som träffat mig på Värmlandsbanken, att den allöfväldigande socialdemokratien flyttat ner oss till nr två, men om jag säger nr ett i kammaren, så kanske detta passar bättre —, om jag då går till honom, så vill jag säga, att det för mig låter litet oäkta när han anslår sådana pessimistiska toner, som han gjort på sista tiden: det ligger liksom inte för hans temperament. Han säger, att man inte kan rädda något annat än sin själ i dessa tider. Så illa är det väl ändå inte, herr Trygger.

Nu ville han också säga, att han var ense med mig om att folkviljan bör göra sig gällande, men, menade han, genom en folkomröstning kommer den i själva verket inte att göra sig gällande, nämligen inte i stort sett. Den kommer att göra sig gällande i en enda fråga, men inte, som vid valen, i stort, och därför var han emot folkomröstningen.

Ja, om det gällde att ersätta de allmänna valen med en folkomröstning, då skulle jag ge honom rätt. Då vore det alldeles riktigt att göra denna invändning. Men det är ju ingen här, som tänkt på något sådant. Det är ju inte alls meningen att på något sätt avskaffa de allmänna valen till riksdagen, utan blott att, i de alldeles särskilda fall, eller, såsom det står i lagtexten, "när med hänsyn till något ärendes särskilda vikt och beskaffenhet det prövas nödigt" att i den inhämta folkmeningen, man genom en folkomröstning skall ha rätt att skaffa sig kunskap om denna folkmening, utan att på något sätt inkräkta på riksdagens rätt att sedermera avgöra frågan i vanlig ordning. Jag tycker således, att den oro, som här röjts för "folkviljan, i stort" är — obefogad: den får göra sig gällande i alla fall vid riksdagens sammansättning. Men det kan inte vara olämpligt att folket just i en enda specialfråga får uttala sin mening, så att den blir klar. Vid valen föreligger ju ett helt komplex av frågor, och därför kan det då inte komma fram vad folket menar i en viss fråga, där det vore önskvärt att ha klarhet om dess ställning. Å andra sidan bör det erinras, att när en fråga inte kan bli föremål för sådan folkomröstning, utan skall blandas in i de allmänna valen, händer åtminstone i vissa fall att en sådan fråga kan åstadkomma något av den olycka, herr Trygger varnade för, nämligen att förrycka synen på det stora hela. Vi ha verkligen i fråga om nykterhetssaken upplevat, att den vid de senaste valen här och där tillvällat sig ett stort, nästan allbestämmande inflytande, som undanskjutit alla andra frågor. Men naturligtvis kan man aldrig vänta att genom någon underkur striden skall upphöra i en sådan fråga — det är omöjligt.

Den ärade talaren på Stockholmsbanken framhöll behovet av arbete, lugn och förtroende. Ja, för all del, det kunde visst vara önskvärt; men herr Trygger är nog den förste att giva mig rätt i att människorna inte äro så visa och förståndiga, att de främst låta sig bestämmas av

slutana höga och landsviktiga synpunkter, utan äro ganska benägna att även under bekymmersamma tider hålla på och bråka i sina speciella småfrågor. Vi ha i alla fall under sådana bekymmersamma tider hållit ett stort allmänt val i fjol utan att detta kan sägas hava åstadkommit någon så stor försämring i vårt läge. Och vad folkomröstningen beträffar, har i den framlagda motionen denna tänkts försiggå först 1923. Det kanske stöter herr Tryggers pessimistiska uppfattning, om jag avsluter mig till herr finansministern, då han uttrycker den förhoppningen att tiderna kanske åter äro bättre 1923, så att vi då kunna tåla en folkomröstning utan att skada vår ställning.

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)*

Jag kan inte, innan jag slutar, underlåta att nämna, att det kommit till min kunskap, att andra kammaren antagit förslaget med 124 röster mot 45. Jag tror, att utgången här bör vara tämligen given, när majoriteten redan var så stark i fjol. —

Ibland har jag i stilla stunder undrat, om jag skulle någon gång få uppleva att högern kan taga en reform av fri vilja i stället för att måla upp de fruktansvärda konsekvenser, som den förmenas skola medföra. Denna taktik har högern följt så länge, att det nästan blivit som med vallarpojken i fabeln, som så länge ropat på vargen, att när vargen till slut kom och tog honom, ingen trodde att han menade allvar med sitt skrik. Det har ju i det stora hela ändå visat sig, att dessa mångfaldiga gånger upprepade olycksprofetior om de fruktansvärda konsekvenserna av den ena eller andra reformen, dem vi hört från högerens sida, inte gått i uppfyllelse. Jag erinrar mig sedan 25 år tillbaka i min, om jag så får säga, politiska ungdom, huru jag en gång hörde en på den tiden mycket inom såväl kyrkan som politiken uppmärksamman offentlig person, vilken under hela sin föregående tid varit den obevekligaste reformfiende, vid 75 års ålder förklara, att han funnit de många farhågor, han under sin tid hyst för än den ena, än den andra samhällsförändringen, i grunden ha varit ogrundade. "Det har aldrig gått så illa, som jag spått", erkände han, "och därför har också jag på äldre dagar blivit mera frisinnad än förut." Tänk, om jag kunde uppleva den dag, då jag finge höra en liknande bekännelse från den ärade representanten på Stockholmsbänken, som på senaste tiden börjat förkunna att man inte skall envist fasthålla vid gamla åskådningar, utan då det finnes skäl för en annan mening också acceptera denna!

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Reuterskiöld: Gent emot de invändningar, som min ärade motståndare på Värmlandsbänken framförde, behöver jag endast erinna därom, att i de ifrågavarande paragraferna avhandlas riksdagens representationsrätt, icke dess beslutanderätt.

Min ärade motståndare på Stockholms- och Uppsala länsbänken har mycket riktigt betonat, att den förhandenvarande tvistefrågan rörande Kungl. Maj:ts rätt att anordna folkomröstning skulle bli definitivt löst och klarhet därutinnan alltså vinnas genom antagande av detta förslag.

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsultativ
folkomröst-
ning.
(Forts.)

Men, mina herrar, den klarheten vinnes genom att införa en ny och annan oklarhet i grundlagen, och då ställer sig spørgsmålet så: vilkendera oklarheten ha vi lättast att komma över? Om Kungl. Maj: t anordnar folkomröstning, fastän många säga, att han ej har rätt därtill, vad blir följden? Konstitutionsutskottets majoritet kanhända eller reservanter från konstitutionsutskottet göra en anmärkning, som lägges till handlingarna. Om vi ha olika mening angående tolkningen av det grundlagsförslag, som här föreligger, blir det ökad strid, men ingen makt i världen kan avgöra den.

Herr Trygger: Herr greve och talman! Herr Ekman lär förra året hava till mig ställt en fråga, som jag då icke besvarade. Jag läser nästan aldrig gamla riksdagsprotokoll, framför allt icke mina egna yttranden. Men om en sådan fråga blivit framställd, kanske jag nu skulle kunna få besvara densamma.

Herr Ekman ville göra gällande, att förbudsvännerna skulle vara i en mycket olycklig situation. De finge aldrig uttala sig, de finge aldrig göra sin mening gällande, och därför hade de icke någon annan utväg än den begärda folkomröstningen. Medlemmar av det parti jag tillhör lära ha sagt, att man icke borde draga fram denna fråga vid valen. Huru skulle förbudsvännerna då göra? — Jag vill säga, att vad mig beträffar förmenar jag visst icke förbudsvännerna att draga fram denna fråga vid valen, men vad jag förmenar dem är att låta densamma bli den enda avgörande vid valen. Detta är en väsentlig skillnad. För övrigt ha ju herrar förbudsvänner sina föredrag för att icke tala om debatterna i riksdagen, så nog ha de tillfälle att göra sina åsikter gällande; det tror jag icke kan vara något tvivel om.

Herr Ekman anmärkte mot mig, att jag skulle visat den, om den vore verklig, med rätta klandrade svagheten att vilja anbefalla, att Sverige borde böja sig för utlandets fordringar och av hänsyn till utlandet låta bli att fatta ett beslut, som vi eljest kunde anse riktigt. Det är ett fullkomligt misstag. Det enda jag gjort är, att jag fäst uppmärksamheten på det faktum beträffande utlandet, att ett visst handlingssätt från vår sida giver anledning till ett särskilt handlingssätt från utlandets sida, och då har jag sagt, att det naturligtvis gäller att avgöra, vilket som för Sveriges intressen är bäst, att handla på ett visst sätt med den konsekvensen eller att handla annorlunda och slippa konsekvensen i fråga. Jag kan icke finna, att jag därigenom i något avseende ändrat den ståndpunkt visavi utlandet, som jag eljest här i kammaren vid varje tillfälle sökt hävda.

Herr Hellberg hoppades få uppleva, att högern skulle gå med på reformer utan att jämt och ständigt komma med all sin jämmer, alla sina betänkligheter. — Jag tyckte, att herr Hellberg i slutet av sitt anförande sade, att han hoppades detta, men det gör detsamma, huru orden föllo, herr Hellberg skulle under alla omständigheter finna det angenämt, ifall högern vore med om reformer utan att jämnra sig. Jag

tror, att herr Hellberg, om han vill undersöka saken närmare, skall finna, att det inträffat många, många gånger, att högern varit med om reformer och med stor glädje varit med om sådana. Men det är bra mycket begärt, att vi med glädje skola vara med om saker, som vi anse för landet skadliga, då vi ha en fast och bestämd uppfattning därutinnan, och det har jag för min del i den fråga, som nu föreligger till avgörande.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Herr Strömberg, Gustaf: Då herr Trygger ville göra gällande, att det är nykterhetsfrågan, som föranlett, att kravet på folkomröstningsinstitutet kommit fram, ber jag få meddela, att detta icke är fallet för det socialdemokratiska partiets vidkommande. Detta parti har nämligen kommit till sin ståndpunkt i frågan ur allmänt demokratiska synpunkter och har haft frågan om folkomröstningsinstitutet på sitt program under ofantligt många år.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på antagande samt vidare på förkastande av det under behandling varande grundlagsändringsförslaget; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på förslagets antagande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Då emellertid votering begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som antager det i punkten 3 av konstitutionsutskottets memorial nr 1 införda vilande grundlagsändringsförslaget, röstar

Ja,

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;
Nej — 39.

Herr Clason väckte en motion, nr 86, om ändring av § 2 mom. 2 i ordningsstadgan för riksdagens första kammare.

Motionen hänvisades till kammarens första tillfälliga utskott.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, så lydande:

Till Riksdagens första kammare.

Då jag av mitt ämbete såsom statsråd är förhindrad att fullgöra det mig av riksdagens första kammare meddelade uppdrag att vara ledamot av uppskattningsövernämnden för uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegrings-skatt, får jag härmed anhålla om befrielse från detta uppdrag.

Stockholm den 12 januari 1922.

Torsten Nothin.

Till Riksdagens första kammare.

Då jag av mitt ämbete såsom statsråd och chef för handelsdepartementet är förhindrad att fullgöra det mig av riksdagens första kammare meddelade uppdrag att vara suppleant för ledamot i uppskattningsövernämnden för uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegrings-skatt, får jag härmed anhålla om befrielse från detta uppdrag.

Stockholm den 12 januari 1922.

C. E. Svensson.

På gjord proposition biföll kammaren dessa ansökningar.

Efter framställning av herr talmannen beslöt kammaren att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 1 nästinstundande februari, företaga val av en ledamot och en suppleant i den uppskattningsövernämnd, varom stadgas i 33 § av förordningen den 28 maj 1920 om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegrings-skatt.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta, att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 1 nästinstundande februari, företaga val av

dels revisorer och revisorssuppleanter för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, dels ock valmän och suppleanter för utseende av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räkenskaper och förvaltning.

Detta förslag antogs.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 16.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Pettersson, Olaus*, och herr *Nilsson, Nils Anton*, vardera för tiden från och med den 26 i denna månad till och med den 4 nästkommande februari.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1,27 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 28 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj: ts propositioner:

nr 22, angående pension åt tillsyningsmannen C. F. Westin;

nr 23, angående pensionsförbättring åt förre verkmästaren K. A. Terning;

nr 24, angående pensionsförbättring åt f. d. sergeanten J. Johansson;

nr 25, angående försäljning av ett område tillhörande Västernorrlands regementes övningsfält vid Sollefteå; samt

nr 26, angående befrielse för vissa kompanichefer vid Bohusläns regemente från dem ådömd ersättningsskyldighet.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 26 januari 1922.

Till statsrådet och chefen för justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Västerbottens län insänts en den 21 januari 1922 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll att, sedan lantbrukaren Fredrik Emanuel Holmner i Gunnarn blivit för Västerbottens läns och Norrbottens läns valkrets utsedd till ledamot av riksdagens första kammare för en tid av ett år, räknat från och med den 1 januari 1922, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 26 § av lagen om val till

riksdagen lantbrukaren *Erik Eriksson* i Böle blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år 1923.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:
Lennart Berglöf.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; samt andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 14 mom. 3 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 13, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlagar;

nr 14, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlagar; samt

nr 15, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar.

Ledighet från riksdagsgörömaalen beviljades

herr *Johansson, Johan Bernhard*, under 11 dagar fr. o. m. den 1 nästk. febr.,

herr *Gabrielsson* under 14 dagar fr. o. m. den 1 nästk. febr.

Efter föredragning av de vid sammanträdets början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 22—24 till bankoutskottet, nr 25 till jordbruksutskottet och nr 26 till statsutskottet.

Herr *Ekman, Karl Johan*, väckte en motion, nr 87, om införande i riksdagsordningen av viss bestämmelse rörande motion.

Denna motion hänvisades till konstitutionsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,05 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Söndagen den 29 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 1,30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Vid föredragning av bankoutsrottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 14 mom. 3 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Anmälde bankoutsrottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 16, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Skrivelseförslaget godkändes, under förutsättning att vad bankoutsrottet i sitt utlåtande nr 3 hemställt bifölles även av andra kamraren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1,36 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
